

d'acord a reconèixer els mals que ocasiona l'excés amuntegament de les habitacions, la manca de ventilació i d'il·luminació natural. La importància de l'habitació, com factor de tuberculosi, encara que molt gran, ha estat judicada sobretot *a priori*, a la llum dels coneixements de l'etiologia tuberculosa. En efecte: la barraca, l'habitació misera, va sempre lligada a la pobresa i a una alimentació insuficient; per tant, la seva influència particular i específica és molt difícil de mesurar. La existència d'aquestes habitacions a França i Itàlia, i, abans de la guerra, a Alemanya, han portat als autors d'aquests països la natural tendència a considerar les qüestions d'habitació de capdal importància.

3) La disminució del nombre d'hores de treball, la prohibició del treball de criatures en la indústria, com la limitació i vigilància del de les dones, han obrat de manera indubtable, al mateix temps que el millorament de les condicions materials del treball d'oficina. Això és especialment cert als Estats Units d'Amèrica i a Anglaterra.

4) Un altre factor econòmic ha estat evidenciat pels autors anglesos: *la estabilització de la població industrial*; el creixement ràpid de les ciutats durant el període d'extensió industrial (a la meitat i al fi del segle XIX a Anglaterra) han produït una immigració molt grossa del camp a la ciutat, d'una població rural no preparada. En altres termes, la immigració d'una població no tuberculitzada i insuficientment tuberculitzada per a resistir la infecció massiva de les ciutats; d'aquí, una mortalitat molt grossa a les ciutats. L'aclimatació progressiva d'aquesta població a la vida ciutadana, ha estat contrabalancejada per l'afluència continuada de l'element rural no preparat. Però amb la disminució d'aquesta immigració cap a la ciutat, els resultats de l'aclimatació progressiva de la població urbana, fatalment havia de traduir-se sobre la corba de mortalitat.

6) La baixa de la tuberculosi pot ésser considerada com deguda a un millor estat de salut general de la població, mesurada aquesta per la minva notable de la mortalitat general, resultant l'augment de duració de la vida, comprovat a tots els països civilitzats.

a) Les causes que tendeixin a millorar la salut dels individus augmenten, evidentment, la seva resistència a les malalties infeccioses i, per tant, a la tuberculosi. Entre aquestes causes, són assenyalades les següents: una millora de higiene urbana, disminuint la freqüència d'infeccions intestinals (tifoidea, disenteria) i la lluita contra les malal-

ties contagioses. Gràcies a elles, factors innegables de disminució de resistència i de ruptura del estat "alèrgic" són, sens dubte, evitades.

b) La disminució del alcoholisme que es manifesta a Anglaterra, França i països escandinaus.

c) La major instrucció de les classes populars, ha determinat hàbits d'higiene individual, portant l'atenció dels individus sobre la seva salut, acostumant-los a cridar el metge al començament de les malalties.

7 Per últim, l'estudi dels resultats reals produïts pels *mètodes directes de lluita antituberculosa*.

Tots els autors estan d'acord a acceptar que un diagnòstic i un tractament millors de la tuberculosi, la previsió d'infeccions alimentícies i de contacte, tenen una influència capital. Però, aquí també, la dificultat està a apreciar el valor relatiu d'aquests diferents factors.

I. a) El diagnòstic precoç, té una doble influència en la tasa de la mortalitat: influència directa, puix establint a bona hora un tractament apropiat, s'aturen les manifestacions tuberculoses, allargant-se la duració de la vida; influència indirecta, perquè associat a una instrucció higiènica dels malalts, poden prevenir-se infeccions massives, dintre de les famílies, com ocorre quan els malalts ignoren el seu estat contagiós.

b) El tractament de la tuberculosi activa, amb tot i el seu progrés en tots els aspectes, no pot considerar-se com factor de primer ordre en la disminució de la mortalitat. Si es segueix els tuberculosos després de la seva sortida dels sanatoris, es veu el petit nombre les lesions dels quals queden aturades permanentment. Per altra part, és ben sabut el petit nombre, relatiu, de malalts que poden sotmetre's a tractament sanatorial; en aquestes condicions, no pot evitar-se la impressió que l'efecte benèfic dels sanatoris ha d'ésser sobretot indirecte (educació i isolament).

II. Justament, *la prevenció de les infeccions massives*, ha estat considerada com molt important.

a) Després de les investigacions de Calmette sobre la infecció tuberculosa intestinal, un gran esforç han fet els Estats Units d'Amèrica i alguns llocs del Canadà, per exemple, per evitar la infecció de les criatures per la llet, gràcies a la pasteurització obligatòria i per l'eliminació dels reinats de les vaques, que reaccionen a la tuberculina positivament. Els higienistes d'aquests països consideren que amb aquesta mida s'ha reduït d'una ma-